

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

31 MAART
1948

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

21e JAARGANG
Nº 3

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: VAN SPEIJKSTRAAT 20

Ingevolge papiertoewijzing van het „Bureau Papierver-
deeling Pers”, nr. 1660/2837/V-20, verschijnt deze uitgave
maandelijks en is de omvang van dit nummer 8 bladzijden,
formaat 16 × 25 cm.

MEDEDEELINGEN UIT DE VEREENIGING.

De Herdenkingsbijeenkomst bij het 25-jarig bestaan van Oud-Utrecht heeft op 12 Maart 1948 plaats gehad in de Senaatszaal der Universiteit volgens het programma in het vorige nummer afgedrukt.

Als gasten mochten wij begroeten den Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht, Burgemeester en Wethouders van Utrecht en den Gemeente-secretaris, den Secretaris van Curatoren en den Rector Magnificus der Rijksuniversiteit, afgevaardigden van het Historisch Genootschap, het Oudheidkundig Genootschap Niftarlake en de vereniging Flehite, de directies der plaatselijke musea en leezalen en andere autoriteiten. Een „collegiale en parelende gelukwens” van onze zustervereniging Amstelodamum aan „het zilveren „Oud-Utrecht” kwam tijdens de bijeenkomst binnen. De Burgemeester, Mr. Dr. G. A. W. Ter Pelkwijk, eere-lid der Vereeniging, sprak een hartelijk woord van gelukwensch en memoreerde de goede verstandhouding, die steeds tusschen de Gemeente en Oud-Utrecht bestaan heeft.

Het zal de leden, die niet aanwezig waren, verheugen te vernemen, voorzoover zij het niet reeds in de courant lezen, dat aan Dr. W. A. F. Bannier en den Heer G. A. Evers, die hun zilveren jubilé als bestuurslid herdachten, onder algemeene instemming het eere-lidmaatschap werd aangeboden, uit erkentelijke waardeering voor het vele, dat zij in de afgelopen 25 jaren in verschillende qualiteiten voor Oud-Utrecht gedaan hebben.

Op deze bijeenkomst werd ter bezichtiging gesteld het geschenk, dat de vereeniging aan de leden ter herinnering aanbood: een

voortreffelijke reproductie van een teekening in kleuren door Jan de Beyer, voorstellende de Ganzenmarkt te Utrecht in 1767. Inmiddels hebben alle leden een exemplaar daarvan ontvangen. Van verschillende zijden mocht het bestuur bewijzen van oprechte bewondering vernemen. Die bewondering komt geheel toe aan de N.V. Joh. Enschede & Zonen te Haarlem, die den alouden roem van haar grafische inrichting ook in deze praestatie ten volle wist te handhaven. De plaat is vervaardigd in 6 kleuren offsetdruk in in een oplage van 800 exemplaren.

N.a.v. DE VOORJAARSSCHOONMAAK IN DE PROVINCIE UTRECHT.

Tot de oude gewoonten die, bij alle vervlakking van het leven, nog altijd stand houden en ook in de provincie Utrecht in zwang blijven, behoort de voorjaarsschoonmaak, waarbij de huisvrouw haar liefde voor de zindelijkheid, die tot de specifiek Nederlandse eigenschappen — zo men wil: deugden — wordt gerekend, dagenlang botviert op huis en huisraad, maar zeer gedeeltelijk tot genoegen van haar mannelijke huisgenoten. In de stad moge deze schoonmaak dan in de loop der jaren van minder omvang en betekenis zijn geworden, vooral op het platteland houdt men onder de boeren deze schoonmaak nog altijd in ere. In het algemeen bestaat er daar trouwens ook meer behoefte aan een grondig schoonmaken van woning en meubilair, al was het alleen maar omdat men er doorgaans meer last van het vocht heeft dan in de stad.

Op haar laatst uitgezonden vragenlijst heeft de Dialectencommissie van de Kon. Nederl. Akademie van Wetenschappen een aantal vragen gesteld over voorwerpen en handelingen, die bij het schoonmaken te pas komen. Zo wordt er gevraagd naar de namen van bezems, borstels en boenders, stoffer en blik, mattenklopper, spons en zeem, vaatdoek, emmerrek, emmer enz. en naar werkzaamheden als schrobben, boenen, vegen, schuren, dweilen, zemen, poetsen e.d. Voor de meeste van deze woorden en termen bestaat een grote verscheidenheid, ook in onze provincie. Zo heet de bezem, waarmee de straat wordt geschrobd, er respectievelijk bezem, takken-, hei-, rijssen, garde-, tenen- en stalbezem. Het voorwerp waarmee men houtwerk, pannen enz. schoonmaakt, heet er boender, borstel en schuier; voor speciale doeleinden heeft men daarnaast nog pannenboenders of -borstels, gootsteenboenders of -bezems en (in Spakenburg) teerproppen. Het voorwerp waarmee vloeren en vloerkleden stofvrij wordt gemaakt, heet doorgaans asvarken, wanneer de haren stug zijn, en stoffer of zachte stoffer, wanneer het zachte haren heeft. Stoffer en blik worden ook wel (as)varken en blik genoemd. De dweil behoudt overal deze naam,

maar in Spakenburg spreekt men van een feil. Het instrument waarmee men stof uit kleren en gordijnen verwijdert, heet in Utrecht klerborstel, klereschuier of borstel en schuier zonder meer. De doek waarmee het afgewassen vaatwerk wordt gedroogd, in Spakenburg vaatdoek. De voorjaars schoonmaak wordt doorgaans aangeduid als schoonmaak, de najaars schoonmaak heet echter algemeen uithale. We zijn an 't uithale, zegt men wanneer men met de herfst schoonmaak bezig is, en is dit achter de rug, dan zegt men: we zijn klaar met uithale. Is de voorjaars schoonmaak gedaan, dan pleegt men in Utrecht te zeggen: we zijn schoon. Klaarblijkelijk reserveert men dit belangrijke woord dus voor de grote schoonmaak, en durft men het niet te gebruiken voor de zoveel minder omvangrijke tweede schoonmaak.

De bedoeling van deze opmerkingen is, belangstelling te vragen, allereerst van de huismoeders, voor de bovenbedoelde vragenlijst. De Dialectencommissie heeft daarvan tot dusver uit de provincie Utrecht nog maar een vijftiental ingevulde exemplaren terugontvangen, wat veel te weinig is om deze woorden mettertijd in kaart te brengen voor haar dialectatlas. Daarom doet ze een dringend beroep op allen, die zich in staat achten om deze woorden op te schrijven in het dialect van het een of andere dorp of de een of andere stad, om een exemplaar van deze lijst aan te vragen bij het Centraal Bureau voor Nederlandse en Friese Dialecten, Kloveniersburgwal 29, Amsterdam-C. Dit bureau zoekt in vrijwel alle plaatsen van Utrecht medewerking voor haar onderzoek.

P. J. MEERTENS.

„HOE HONDEN LANGS DE STRATEN ZULLEN MOGEN LOPEN”.

De laatste raadszitting van het vorige jaar was bestemd o.a. ook tot het wijzigen van de „Verordening Straatpolitie”. De wijziging bestond in het toevoegen van een paar artikelen, welke het verbod bevatten om een hond in bepaald aangewezen plantsoenen te laten loopen of verblijven, tenzij het dier aan de lijn wordt gehouden of wanneer het aan zijn begeleider gehoorzaamt, — en de verplichting om te zorgen dat het geen schade aanricht in een der gemeentelijke parken.

De reden, die Burgemeester en Wethouders bewogen het voorstel tot bedoelde wijziging aan den gemeenteraad te doen, lag in de schade door loslopende honden in parken en plantsoenen, bloemperken en beplantingen aangericht. De schuld daarvan was te zoeken bij de eigenaren, die hun dieren „een zoodanige opvoeding behoren te geven, dat zij zich ordelijk gedragen.”

Een geheel andere reden dan het gebrek aan „opvoeding” was het, die in de 17de eeuw de stedelijke overheid noodzaakte zich met

honden bezig te houden, namelijk de „welvaard van de burgers en ingezetenen” van de stad. Toen in den zomer van 1746 hier vernomen werd, „als dat in 't Goy en daar om heenen bevonden zijn dollen honden, bijtende menschen ende beesten” en men daarvan „reets droevige gevolgen” had gezien, meende de vroedschap dat de „rasernije” ook naar de stad zou kunnen worden overgebracht door de „botboeren uyt die quartieren alhier ter merkt komende”, die — behalve bot — „ook veeltijts zeer groote honden bij sich hebben”. Daarom liet de vroedschap verbieden, dat bedoelde boeren in het vervolg nog met hun honden in de stad mochten komen (27 Juni).

Voorloopig bleef het daarbij. Maar in 1761 was er weer sprake van „ongelukken, die sedert eenige jaaren sijn veroorzaakt door dollen honden”. De vroedschap verzocht 21 December 1761 de heeren gecommiteerden ter directie van stads finantie hunne „gedagten te laten gaan tot voorkoominge” daarvan. Maar erger was de vraag: „of het niet van dienst soude sijn, dat alle huysgesinnen, dewelke binnen deze stad en vrijheid vandien bedelinge koomen te genieten, werd geinterdiceert en verboden geen honden te mogen houden.” Als eenig lichtpunt hierbij kan gelden, dat dit denkbeeld niet voortgesproken is uit het brein van de Utrechtsche vroedschapsleden; het was „nae 't voorbeeld van andere steden”, dat zij die gedachte wenschten overwogen te zien. En verder moesten de genoemde heeren gecommiteerden „in bedenkingen nemen off de burgers en ingezetenen, die honden komen te houden, niet een kleyne belasting op elke hond diende te worden gesteld.” De vroedschap dacht dus aan de invoering van een hondenbelasting. Of hierbij geen andere steden als voorbeeld voor ooggen stonden?

Volgens het op 4 Januari 1762 uitgebracht „eenparig advis” zou de vroedschap een ordonnantie kunnen vaststellen, waarbij zij „in 't zekere geïnformeerd zijnde, dat veele behoefte en zelfs noodlijdende personen, dewelke geen brood van hun selfs hebben en daarom met bedelinge geadsisteert worden”, een of meer honden hielden, „waardoor derselver gebrek vermeerderd en de armekamers hoe langer hoe meer beswaard worden”, en in overweging nam, dat honden, „door diergelijke arme menschen gehouden wordende, veel kwaad voedsel gebruyken, waar uyt droevige ongelukken zouden kunnen voortkomen”, daarom bedeeden verbod honden te houden, en die er een hadden gebood zich binnen twee weken van hun huisdier te ontdoen, op straffe van inhouding der bedeelinge. Men wachtte er zich echter voor de voorgestelde en aanvaarde ordonnantie publiek te maken, maar stelde de armenkamers er van in kennis. Aldus werden de armverzorgers met de lastige taak van de uitvoering opgeknapt en die kregen, buiten hun toch al niet lichte taak, ook nog de last te dragen van het misnoegen der laagste volksklasse, de vroedschap bleef buiten schot!

Maar de hondenbelasting? Wel de heeren gecommiteerden zeiden, dat zij „over het stellen van een impost of taux op de honden

hunne gedagten zouden laten gaan" en dienaangaande nader van advies te dienen.

Ruim een half jaar later, 23 Augustus, verzocht de vroedschap de heeren gecommiteerden opnieuw om de „kleyne belasting" op het houden van honden te overwegen. Op 4 October deelden zij in de vroedschap mede, dat zij na overweging adviseerden, „dat provisioneel met het introduceeren van dusdanige impositie diende te worden gesupercedeert, alzoo zij vandeselve sig weynig vrugt konde beloven". De vroedschap aanvaardde dit en dus bleef die belasting achterwege!

Intusschen geschiede op 27 Augustus 1762 de bekendmaking van de ordonnantie, waarvan de titel aanving met de hierboven gestelde woorden. Zij bevatte 11 artikelen.

Niemand mocht een hond op de publieke „Heeren en andere wegen of straten" los laten loopen, „tenzij aan een lijn of lijst" gebonden; overtreding kostte den hond het leven en den eigenaar drie gulden. — Geen van onderstand levenden of in gasthuizen wonenden mochten honden, als „niet alleen ten eenemale onnuttig, maar ten uystersten nadelig" houden; de honden, die zij hadden moesten zij verdrinken of dood slaan. — De regenten van de gasthuizen en armenkamers moesten toezicht oefenen op de naleving van het verbod en alles doen, op dat aan „dit salutare oogmerk" zou voldaan worden. — Aan ieder, bij wien een arme uitbesteed was, werd eveneens het houden van een hond verboden. — Ieder wien te kennen gegeven werd, dat zijn hond „eenige benauwtheid heeft of word bespeurt, voornamentlijk welke met bijten en scheuren van het een of ander verzeld is, of werd of waterschuw is" moest zijn beest „ten eersten van kant" maken en daarvan aan het gerecht mededeeling doen, ten einde de noodige voorzorgen te nemen. — Niemand mocht zijn verdronken hond in het water laten liggen, maar moest die minstens twee spit diep begraven. — Niemand mocht een dood beest in het water werpen. — Alle „stadsbedienden" en bijzonder de poortiers aan de poorten werden gelast om nauwlettend acht te slaan op de daar passeerenden. — Ouders en voogden waren aansprakelijk voor hun kinderen en pupillen enz. — Wanneer een bekeurde ter zake daar tegenop kwam, zou naverhoor der partijen, zonder verder beroep, onmiddellijk uitspraak gedaan worden. — Eindelijk werd ieder verboden dengene, die hem beboete, te „miszeggen of misdoen."

Reeds 15 Februari van het volgende jaar werd het eerste artikel gewijzigd, zoodat de honden bij dag los loopen mochten, maar altijd in bijzijn van den eigenaar en bovendien voorzien met een halsband, waarop diens naam met duidelijke letters te lezen was; na zonsondergang moesten de beesten worden vastgelegd of opgesloten. Overtreding bij dag kostte den hond het leven en den eigenaar drie gulden, bij avond of nacht werd de boete verdubbeld.

In 1775 waren schout, burgemeesters en schepenen weder „ge-

voelig aangedaan over de droevige gevallen reeds gebeurd, mitsgaders de smertelijke omstandigheden in welke verscheiden personen door beten van dolle of suspecte honden zich alsnog bevinden", waarom geen hond meer los langs de straten mocht loopen, zooals 26 September werd bekend gemaakt. De „dringende reden" tot het uitvaardigen van dat verbod was in Januari d.a.v. „door het gunstig bestel der Voorzieningheid geheel komen op te houden", waarom de betrekkelijke hondenvrijheid weder hersteld werd. Zoo bleef het langen tijd, hoewel het (b.v. reeds 26 Juni 1778) soms noodig bleek den houders van honden aan het bestaan van de uitgevaardigde voorschriften te herinneren.

Zoo ziet men, dat geheel verschillende oorzaken leiden kunnen tot dezelfde gevolgen, hier het aan banden leggen der hondenvrijheid. K.

EEN DEFTIGE BEGRAFENIS TE MAARSSSEN IN 1708.

Op 19 Juli 1708 overleed te Maarssen Jacob de La Fontaine, gewezen advocaat van het Hof te 's-Gravenhage. Hij was te Amsterdam geboren en had aan de Leidsche hoogeschool gestudeerd, waar hij den 4den October 1672 als 22-jarig juridisch student was ingeschreven. In zijn laatste levensjaren bewoonde hij de hofstede Swanenhoff onder Maarsseveen, welke hij op 17 November 1697 van mevrouw de weduwe De Gruijter voor honderd en veertig gulden 's jaars huurde. Een dochter, Anna Catharina, geboren uit zijn huwelijk met Anna de Bane, bezorgde de begrafenis. Hier volgt de „uytgaaf van dootschulden", waarvan sommige posten opmerkelijk zijn:

aan A. Paris, coster ende aanspreeker tot Maarssen, ter zaake van het overlijden van den overledene: leges van de kerkmeesters, dragers ende voor desselfs diensten in het aanspreken, tsamen...	f 81.6.—
Item aan Arent Schut voor de lijk- en vier rouwkoetsen	„ 30.—.—
aan Leendert van Swanenburg voor de huur van de rouwmantels	„ 6.—.—
aan Jan van Camerick over handschoenen op de begraeffenis gelevet	„ 12.8
aan de weduwe Oosterhout voor een halve kaas voor de dragers	„ 1.10.—
aan deselve voor een halve kaas op het rouwmaal	„ 1.6.8
aan brood voor de dragers	„ 1.16.—
aan Antony Dril voor 23 $\frac{1}{4}$ kan franse wijn op de begraeffenis ende voor de dragers	„ 18.16.—
aan Mattijs Coumeesters voor het maken van de dootkist	„ 14.—.—
aan Cornelis Jansz. tot de schroeven van de kist...	„ 1.10.—

betaalt voor het ontkleden van den overledene en in de kist leggen	„	4.10.—
aan Aaltje de Jong voor catoen tot een dootskleed	„	4.9.—
betaalt voor een expresse naar Utrecht over het notificeeren van de dood	„	11.—
aan Abraham Loorens voor huur van de bay tot rouwgordynen	„	3.10.—
Aan Abraham de Haas, aenspreker tot Amsterdam, om de dood aan de vrienden bekend te maken	„	5.—
Aan Mr. Hendrik Goedenaard, chirurgijn, voor de visites én geleverde medicamenten gedurende de ziekte van den overledene	„	12.18.—
aan Abraham Janssen schoenmaker voor rouwschoenen van de rendante	„	3.12.—
Item aan Jacob Vuchter voor rouwkousen van de dienstmaagt	„	1.4.—
aan Gijsbert de Bie voor het maken van de rouwkleederen van de dienstmaagt	„	2.9.—
aan Abraham Loorens voor stoff tot rouwkleederen voor de meijd	„	55.—
voor een kapsel van de meijd in den rouw	„	2.12.—
aan Willem Porcelijn nog voor maken van rouwgoed van de meijd	„	5.17.—
aan Aaltje de Jong voor linnen tot rouwgoed voor de meyd	„	4.15.—
Wijders zijn bij de rendanten selfs betaalt de navolgende dootschulden		
alse eerstelijk aan Abraham Lorens voor geleverd swart laken als anders tot den rouw van de rendante volgens reekening ende quitantie	„	94.10.—
Item aan Jan van Groeningen Mr kleermaker voor het maken van de rouwkleederen volgens reekening ende quitantie	„	13.13.—
Item aan Jacobus Vuchter voor een paar rouwkousen volgens quitantie	„	1.14.—
Item aan Geertruid Wijnhuijs voor geleverd rouwgoed ende het maken van rouwmutsen voor de rendante volgens reekening ende quitantie de somma van	„	15.17.—
Somma van de uitgeeft bedraagt vierhondert een gulden en twee stuivers	„	410.2.—

Dit was een bescheiden som in aanmerking genomen wat men in de 18e eeuw voor begrafenissen betaalde, en de eigenlijke begrafeniskosten, zoals wij die nu opvatten, vormden er maar een klein onderdeel van.

Uit de posten blijkt, dat men de lange en wijde rouwmantels, waarin men oorspronkelijk te voet in de lijkstoet liep, hier nog bleef gebruiken, al hadden de rouwkoetsen ze overbodig gemaakt.

De dragers, waarschijnlijk de bureu, misschien ook leden van het dienstepersoneel, verleenden hun diensten gratis, maar kregen een verering, hier een halve kaas, ook werd hun wijn geschonken. De rekening van apotheker en chirurgijn werden bij de begrafenis-kosten opgenomen. Ook de rouw was op kosten van het sterfhuis. Hoe zouden de rouwschoenen er uitgezien hebben en welke was de functie van de rouwmeid, die zelfs een extra kapsel kreeg?

Onder de verdere posten komt o.a. nog voor:

Item betaalt voor de wijn medegenomen op de inventarisatie van de heeren commissarissen ende griffier volgens quitantie de somma van f 19.1.8

Item betaalt aan Anthonij Dul voor visch als anders geleverd tot de maaltijt ten dage der inventarisatie met de heren commissarissen, griffier ende andere bedienden volgens quitantie „ 11.9.—

Item voor de vrugt in het heen ende weer rijden poortgeld etc., alsmede eenige provisie onderwegen als andere kleynigheden volgens memorie „ 9.3.8

Hieruit blijkt, dat bij de inventarisatie een maaltijd werd gehouden en dat bij deze gelegenheid, evenals bij de begrafenis zelf, een stevig glas wijn werd gedronken. Ook zorgden de heren die hiervoor uit Utrecht overkwamen, voor enige provisie onderweg. Dit waren blijkens de ondertekening Mr. Trajectinus Bol, heer van Bruijnenburg, raad ordinaris van het hof van Utrecht, Everard van Drakenburg, secretaris van het Domkapittel, en Jeremias Ysbrands.

De totale onkosten bleken f 1283,13 te bedragen, de nalatenschap werd geschat op f 5720, zodat Anna Catharina de La Fontaine f 4436.14.6 erfde.

Deze rekening werd gesloten te Utrecht op 11 Februari 1707 door notaris W. Vasterick en werd ondertekend door Trajectinus Bol, Anna Catharina de La Fontaine, Everard Drakenburg en Jeremias Ysbrands.

Verdere bijzonderheden betreffende het verblijf der familie De La Fontaine te Maarssen zijn niet overgeleverd. Alleen blijkt uit eene, den 9den Februari 1709 ten overstaan van notaris mr. Cornelis Swildens opgemaakte transportacte, dat „juffr. Anna de la Court, weduwe wijlen de hr. mr. Jacob de la Fontaine,” eigenaresse werd van „sekere huysinge en hofstede genaamt Vegt en rust, staende ende gelegen in desen geregte aen de westsijde van de reviere de Vegte, strekkende uyt deselve Vegte tot aenden Dijk of Heereweg... met sijne bepotinge en beplantinge, stallinge, speelhuys, schuytenhuys en alle tgunt in en op deselve hoofstede aard ende nagelvast is...”

De herinnering aan de hofstede Swanenhof te Maarssveen is verloren gegaan, en de juiste ligging van de huizinge Vegt en rust, waar De La Fontaine's tweede vrouw in 1709 ging wonen, is evenmin bekend gebleven.

C. C. v. d. G.